

Restaurarea unui ceas de șemineu cu coloane (tip portic)

Judit Madarász né Gorej

Introducere

Piesa este proprietatea Muzeului Național Maghiar. În momentul planificării intervențiilor de restaurare am deținut foarte puține informații despre ea. Nu s-au păstrat circumstanțele în care a ajuns în colecție, știam numai că în 1953 a fost reinventariată. Forma și structura obiectului sunt într-adevăr unice, cu totul diferite de caracteristicile formale și decorative ale ceasurilor cu coloane realizate în aceeași perioadă. Ar fi fost de mare ajutor să cunoaștem proveniența piesei, eventual proprietarul sau executantul, care ar fi putut oferi indicii privind cauzele diferențelor. În posesia acestor informații succinte am lansat o cercetare, îngreunată și de faptul că în momentul aducerii în atelierul de restaurare ceasul se afla într-o stare deosebit de lacunară.

Ceasuri de șemineu cu coloane

În Ungaria ceasurile de șemineu cu coloane (tip portic) au devenit populare în secolul al XVIII-lea, în stilul Ludovic al XVI-lea. Răspândirea lor a fost favorizată și de înmulțirea cererilor, întrucât ceasornicăria maghiară și-a atins apogeul dezvoltării sale în acest secol. Ceasul a devenit aproape o necesitate generală, un bun de larg consum în acest secol. Carcasele au fost construite din lemn, iar diferitele metale apar cu rol decorativ. Înălțimea carcaselor varia între 40 și 70 de cm; aspectul lor exterior se încadra în interioarele locuințelor, ele înseși devenind piese de mobilier.¹ Mecanismul de ceas a fost susținut de o construcție formată din două, patru sau șase coloane în stil antic. Este frecvent decorat cu vrejuri de viță de vie, cu urne florale și ghirlande de flori. Dinamismul decorației este sporit și de prezența figurilor în stil antic. Suprafața statuetei, așezate pe o arcadă reliefată, a fost aurită; alături de decorații sculptate au utilizat deseori și motive plastice repetitive, confecționate din pastă.² Executanții ceasurilor de șemineu cu coloane, păstrate în Muzeul de Istorie din Budapesta, au fost cu precădere orologieri activi la Pesta. Este o perioadă remarcabilă a orologeriei din Pesta și Buda, când meșterii sosiți în special din terito-

rii austro-germane și stabiliți aici, au înființat și o breaslă independentă a ceasornicarilor³ (foto 1–4.).

Ceasul cu inscripția „Mathias Samwald in Mischkolz”

Carcasa realizată la începutul secolului al XIX-lea, restaurată de autor ca lucrare de diplomă,⁴ este mai înaltă decât ceasurile amintite mai sus, ajungând la o înălțime totală de aproximativ 107 cm, împreună cu coloane. Scenele sculptate nu abordează teme din mitologia antică, ci au un conținut religios. Atât în iconografie, cât și în decorație și structură, această piesă diferă de cele contemporane, încadrate, implantate într-un mediu burgez (foto 5–6.). Cele două elemente principale ale ceasului sunt carcasa și mecanismul situat în interiorul acesteia. Din punct de vedere structural se împarte pe trei registre: 1. soclul; 2. registrul median, format din cornișa principală, coloane și elementele de decor așezate în spațiile dintre coloane; 3. coronamentul care include mecanismul.

Socul este construit pe un plan semicircular, de formă concavă, cu o distribuție cu caracter arhitectural. Suprafața lui este acoperită de o imitație de marmură în tonuri de albastru spre gri. Laturile celor două elemente marginale sunt decorate cu aplicații traforate, aurite, iar elementul central cu ornamente sculptate și aurite, reprezentând flori, struguri, frunze de viță de vie.

Cornișa principală este decorată cu friză de denticuli⁵, sub ea urmează un registru traforat, ce corespunde cu friza de metope și epistil,⁶ decorat pe laturi cu rozete aurite. La partea superioară, pe marginile cornișei se situează două statuete colorate în alb. Între soclu și cornișă se intercala registrul median, format din șase coloane, pierdute între timp precum și decorul de fundal dintre coloane.

Mecanismul montat într-un cilindru este fixat pe cornișă cu ajutorul unui element de legătură și prin elemente de susținere arcuite, montate pe cele două laturi. Elemen-

¹ Un exemplu frumos este carcasa ceasului de șemineu cu coloane, proiectat de Menyhért Hefe, care se încadrează prin stil în ansamblul mobilierului. Balló 2016. p. 45.

² Pritz 1943. pp. 28-35.

³ La Pesta s-au înființat în 1701 primele bresle în rândul cărora aparțineau și ceasornicari. La acea vreme formau breaslă comună cu lăcătușii și făuritorii de arme, în 1767 fiind înființată propria lor asociație individuală. Rostás 2003. p. 6.

⁴ În cadrul Universității de Artă din Budapesta, Catedra de Restaurare Obiecte de Artă Aplicată, Specializarea Lemn-Mobilier, anul de studii 2015/2016. Coordonator Petronella Kovács DLA. Madarász Gorej 2016.

⁵ Denumirea tipurilor de ornamente vezi la Szabolcsi 1972. Tabele cu tipuri de ornamente, tabel I.

⁶ Distribuția antablamentelor conform ordinilor de arhitectură vezi la Zádor 1984. p. 97.

tele de susținere sunt pictate cu imitație de marmură roșie. Sunt decorate cu volute sculptate, frunze de acant și urne aurite. Laturile cilindrului sunt decorate cu ghirlande de flori. În partea superioară este încoronată de o scenă figurativă, sculptată, cu personaje de culoare albă.

În carcasa este amplasat un ceas mecanic cu repetiție la sfert de oră, cu calendar și eșapament Clement, mecanism cu arc și organ regulator cu pendul⁷ (foto 7–8.).

Pe cadranul emailat sunt marcate orele cu numere arabe și o inscripție cu numele meșterului și locul execuției: *Mathias Samwald in Mischkolz* (foto 9.). Deține trei arătătoare, indicând orele, minutele și calendarul. Îndepărtând capacul cilindrului devine vizibilă o inscripție incizată: *Joseph Graff Prag N210* (foto 10.). Cadranul a fost acoperit de un geam bombat. Luneta geamului a fost montată pe structura de susținere cu balamale și fixată cu un știft metalic.

Compoziția figurativă de pe obiect

Scenele figurative care decorează carcasa prezintă lipsuri semnificative. Statuetele albe de dimensiuni mici amintesc de statuile, sculptate în piatră, de dimensiuni mari, amplasate pe frontoanele bisericilor. Pictura cu imitație de marmură, structura, planul semicircular, concav al soclului evocă altarele bisericilor în stil baroc.

Pe altarul lateral al bisericii prepoziturii premonstratense din Jászó, vedem figura Mariei Magdalena, desculță, cu veșmânt bogat în falduri; ea este așezată într-o poziție șezândă, asemănătoare cu poziția figurilor de pe obiectul restaurat; presupunem că personajele de pe cornișa ceasului reprezintă apostoli. Decorațiile sculptate ale bisericii au fost realizate în 1761 de meșterul Johann Krauss, de origine bavareză, format la Viena. Amplasarea statuilor de pe coronamentul altarelor precum și a altor sfinți este determinată de liturghie. Pe parcursul cercetărilor efectuate pentru a găsi analogii cu ceasul de restaurat, am ajuns la concluzia surprinzătoare că piesa noastră se află într-o relație formală mult mai apropiată de altarele baroce, decât de ceasurile de șemineu, tip portic, realizate în stil empire (foto 13–14.). S-a ivit întrebarea dacă acesta are legătură cu mobilierul bisericesc?

La confecționarea mobilierului din sacristia fostei bisericii iezuite din Székesfehérvár, sub conducerea lui Bernát Baumgartner între anii 1764–1767, meșterul Johann Hyngheller, călugăr paulin, le-a dat dulapurilor o formă asemănătoare altarelor și a realizat copia miniaturală sculptată a tablourilor de altar ale bisericii, sacristia devenind astfel o machetă a bisericii.⁸

Asemănător exemplelor din Székesfehérvár și acest ceas putea fi parte a unui ansamblu de mobilier de sacristie ca și copia miniaturală a unui altar al bisericii. August Strindberg, în cartea sa intitulată ”Miniaturi istorice,”

amintește de un ceas amplasat în sacristie: ”întrucât ușa sacristiei era deschisă, iar înăuntru pe perete ticăia ceasul liniștit și sigur, câte unul în fiecare secundă.”⁹ Dacă ceasul cu coloane era păstrat într-o sacristie, agățat pe pereți, s-ar putea explica rolul orificiilor de pe partea inferioară și laturile soclului, precum și ușoara înclinare a mecanismului în față, spre privitor, pentru a fi vizibil cadranul și în cazul în care ceasul este montat puțin mai sus.

Conform unei interpretări posibile, figurile așezate pe marginea coronamentului ar putea reprezenta apostoli, dintre care se păstrează doar două, respectiv amprente de încă două statuete pierdute. Personajul din dreapta parcă se uită în jos și urmărește evenimentele. Reprezentarea lor desculță sugerează umilință, chelia și barba lungă vârsta lor înaintată precum și virtutea cuvenită, înțelepciunea.

În câmpul situat deasupra cadranului, se vede reprezentarea lui Iisus binecuvântând cu mâna dreaptă, cum se apleacă pe fereastra unei case a cărei ușă este închisă (foto 15.). Casa poate înfățișa Casa Domnului, căreia în corespunde Biserica, fereastra deschisă poate fi comuniunea prin rugăciune cu Dumnezeu, iar ușa închisă sugerează diferența, limita dintre cele două lumi. În stânga lui Iisus un soldat roman ține lancea, simbolul puterii; puterea lui este însă cea a unei lumi trecătoare, învinse de Iisus. Lancea pătrunsă în coasta lui Iisus este și un simbol al Patimilor. În partea dreaptă sunt trei oameni care se sfătuiesc între ei, fiind probabil discipolii. Scena este flancată de doi copaci neobișnuiți, cu frunze asemănătoare celor sculptate și aurite de pe soclu, unde li se alătură și ciorchini de struguri. Copacii reprezintă probabil vița, despre care Iisus spune: ” Eu sunt adevărata Viță și Tatăl Meu este Vierul. Orice mlădiță care n-aduce rod, El o taie, și pe orice mlădiță care aduce rod, o curăță, ca să aducă și mai mult rod” (Evanghelia după Ioan 15, 1–11). În partea superioară a scenei sunt oameni așezați pe stânci, în așteptare; femeie, copil și bătrâni, cu privirile ridicate în sus, un copil arată în jos, către Iisus. Cu excepția copilului, figurile din ambele registre se uită în sus. Pe coronamentul lacunar era reprezentată, probabil, scena Schimbarea la Față ori Înălțarea Domnului (foto 16.). Compoziția este plasată într-un peisaj stâncos. Prin calitățile sale stânca reprezintă stabilitatea, durabilitatea, nemurirea și viața statică. De vreme ce aceste elemente formează împreună decorația unei carcase de ceas, se stabilește o legătură între mesaj și funcția obiectului; între Împărăția lui Dumnezeu și măsurarea timpului, despre care învățătura lui Iisus spune: „S-a împlinit vremea și Împărăția lui Dumnezeu este aproape” (Evanghelia după Marcu, 1, 15.).

Componentele ceasului de șemineu cu coloane

Găsirea executantului și a comanditarului a fost îngreunată de faptul că în secolul al XVIII-lea, în Ungaria, piesele de mobilier erau rareori prevăzute cu semnături sau mărci de manufactură, ori cu semne de inventar în cazul

⁷ Comunicare verbală din partea lui Huba Vályi, meșter ceasornicar și specialist judiciar.

⁸ Igaz 2007. pp. 123-127.

⁹ Strindberg 2016. p. 80.

castelelor, după cum se obișnuia în Europa. Nu s-au păstrat nici cataloage de manufacturi sau ateliere, registre de comandă ori facturi, pe de-o parte din cauza distrugerilor și migrării obiectelor din timpul celor două războaie mondiale, pe de altă parte nu exista un sistem bine întemeiat pentru înregistrarea datelor, precum în Europa de Vest.¹⁰ În cazul în care s-ar fi cunoscut proveniența obiectului, un ajutor de seamă ar fi fost "Lista Fügedi"¹¹, care cuprinde mai multe volume. În cazul nostru nu se cunoștea proveniența piesei.

Analiza aprofundată a obiectului nu ne-a permis să stabilim dacă acesta a fost realizat de un singur meșter sau este rezultatul contribuției mai multor mâini. Execuția puțin grosolană a structurii și liniile fine ale statuetelor pot sugera prezența a doi meșteri. Confecționarea structurii de lemn și a decorației indică meșteri care au cunoscut metodele de lucru ale tâmplarilor, constructorilor și pictorilor de altare. Totodată, erau instruiți și în domeniul funcționării mecanismelor de ceas.

Numele ceasornicarului de pe cadran s-a regăsit pe un site de cercetări genealogice care conține însemnări / conșcripții eclesiastice. Conform acestor date el s-a născut în Austria, la Wartmannstett, la 17 septembrie 1779.¹² Din baza de date din Miskolc aflăm că este ceasornicar și în 1811 se mută la Miskolc din orașul Nyitra (*Nitra, astăzi în Slovacia – n.trad.*), prezentând în fața consiliului scrisorile testimoniale / de mărturie primite la Nyitra.¹³

Meșterul ceasornicar Joseph Graff, care și-a consemnat numele pe spatele mecanismului, s-a născut la Praga în 1729; a murit la vârsta de 51 de ani, lăsând în urmă o activitate bogată, multe dintre lucrările sale se păstrează până în zilele noastre.¹⁴

Soluții privind tehnica de execuție; rezultatele analizelor¹⁵

Carcasa a fost asamblată din elemente compacte de tei, în urma cărora piesa a căpătat o greutate relativ mare. La confecționarea părților componente nu s-a ținut cont de direcția fibrei și defectele anatomice ale lemnului, fiind

folosite și zone cu noduri. Componentele s-au deformat, au apărut crăpături, îmbinări inexacte, desprinderi.

Asamblarea părților s-a realizat de cele mai multe ori doar prin încheierea suprafețelor netede prelucrate prin dăltuire sau rindeluire, fără îmbinarea elementelor. Într-un caz, la soclu, s-a folosit teșire, iar în mai multe locuri prelungirea elementelor s-a realizat prin introducerea unui cep străin în formă de coadă de rândunică dublă (*foto 17*). Elementele de susținere arcuite ale carcasi au fost fixate prin crestare pe toată lungimea piesei.

Suprafața nu a fost netezită, finisată; în ciuda preparației aplicate ulterior au rămas vizibile urmele, adânciturile provocate de unelte de prelucrare – rindea, ferăstrău, daltă.

Din fundalul decorațiilor sculptate dintre coloane (întreg registru structural pierdut) s-au găsit fărâmituri de țesătură de in, de culoare naturală, cu fragmente de strat de pictură roșu – miniu.

Ornamentele poleite prezintă următoarea stratigrafie: preparație pe bază de ipsos aplicată în mai multe straturi, după care urma stratul de bolus galben și roșu, iar în final foiță de aur (*foto 18*).

Nuanța caracteristică a imitației de marmură în tonuri de gri-albăstrui de pe carcasa ceasului a fost obținută din amestecul albului de plumb cu pigmenți negri pe bază de cărbune vegetal. Imitația de marmură a fost realizată prin alăturarea diferitelor nuanțe de gri albăstrui, obținute prin modificarea procentelor celor doi pigmenți (alb și negru). Grundul a fost preparat din alb de plumb și o cantitate mică de ocră, în amestec cu cretă (*foto 19*).

Imitația de marmură roșie are un grund, respectiv o culoare de fond de culoarea osului, decorația fiind realizată prin folosirea a doi pigmenți roșii și unul negru; în aparență domină nuanțele de roșu și roz (*foto 20*).

Culoarea decorațiilor plastice este dată de pigmentul alb de plumb și o cantitate mică de cărbune vegetal, amestec aplicat în trei straturi (*foto 21*).

Ceas de șemineu tip portic, fără coloane

Suprafața carcasi a fost acoperită de depuneri neaderente și aderente, depuse și în rețeaua de cracluri a stratului de pictură. Suprafețele cele mai afectate, murdare au fost cornișa și partea superioară a soclului, unde imitația de marmură era aproape invizibilă sub stratul de praf întărit, cimentat (*foto 22–23*). Pe spatele soclului cu prilejul zugrăvirii pereților s-au depus pete albe și albastru-închis.

Structura de susținere s-a deformat, încheierile s-au desprins, cepuirile s-au dislocat. La partea superioară a cilindrului mecanismului s-au format două crăpături longitudinale, fiind menținute laolaltă de plastica decorativă fixată prin cuie.

În interiorul cilindrului, la marginile sale și la soclu s-au sfâșiat bucăți mici din lemnul de suport; unul dintre elementele situate între coloane a fost îndepărtat prin tăiere cu ferăstrăul. Pe spatele cornișei s-au văzut dete-

¹⁰ Szabolcsi 1972. p. 9.

¹¹ Dacă piesa a făcut parte din mobilierul unui castel, probabil figurează pe această listă. Al Doilea Război Mondial a decimat mobilierul castelurilor; în privința salvării bunurilor de valoare, delegatul ministerial Erik Fügedy a făcut pași importanți. Comisia Ministerială a Colecțiilor Particulare Periclitate a fost un oficiu înființat în vederea stopării distrugerii bunurilor culturale și a inventarierii, relevării lor, care a întocmit așa-numita "Listă Fügedy", de amploarea mai multor volume, care enumeră obiectele salvate, grupate în funcție de castele.

¹² <http://familysearch.org/ark:61913/1:1VZL6H2V>.

¹³ Datorăm această informație arhivistului Tamás Bodnár, din arhiva din Miskolc.

¹⁴ Abeler 2010. p. 189.

¹⁵ Analizele de stratigrafie au fost realizate la microscop cu ajutorul lui Anna Vihart DLA – cadru didactic la Universitatea de Artă din Budapesta, Catedra de Restaurare – pe secțiuni înglobate în rășină, iar pigmenții au fost identificați din probe prelevate sub formă de pulbere.

riorări cauzate de intervenții neadecvate dure, orificii și cratere cauzate de baterea cuielor.

Stratul de pictură și de poleire prezentau exfolieri; din cauza pierderii coeziunii liantului s-au desprins de suport.

Fișa obiectului descrie starea lui de conservare ca fiind ”ruinată”, nu întâmplător, întrucât deja la prima vedere au ieșit în evidență lipsuri semnificative în structură și decorație. În cele mai multe cazuri s-au păstrat amprente elementelor lipsă; în urma relevării acestora, le putem împărți în două grupe:

1. *Forme simetrice, care pot fi reconstruite:* 27 de perle, 2 detalii în formă de stâncă, 3 elemente de metope și epistil, 5 abace, 16 rozete, șipci de acoperire precum și colțul rupt al capacului. Dintre decorațiile sculptate și aurite de pe soclu pot fi reconstituite: trei picioare, un postament, partea stângă a motivelor florale și de viță de vie, precum și penele introduse în deschizăturile suportului.

2. *Forme care nu pot fi identificate și reconstruite:* decorul din vârful compoziției figurative, cele șase elemente figurative ale peisajului stâncos, câte un motiv de pe volută, două statuete de pe cornișă; în partea inferioară: decorația care contura soclul, trei elemente de plastică din partea inferioară, probabil șase elemente din partea superioară.

Lipseau de asemenea elementele de legătură dintre soclu și antablament, coloanele – capitel, echină, abacă, astragal, fus – care îi conferă obiectului și denumirea, precum și decorațiile sculptate dintre coloane și fundalul format din material textil.

Suprafața mecanismului de ceas a fost acoperită de praf, amestecat cu depuneri uleioase, precum și produși de coroziune (*foto 24.*). Indicatoarele s-au deformat, brunajul de pe suprafața lor s-a uzat, un indicator a căzut. Emailul de pe marginile cadranului s-a exfoliat, numerele pictate s-au șters. Penele/știfturile care susțineau garniturile (discurile) au slăbit. Lipseau din structură șaiba bombată și știftul care fixau indicatorul, lentila și tija pendulului, cheia de armare, geamul și luneta, precum și șuruburile de fixare a cadranului.

Urmele unor reparații ulterioare la ceas

Cele mai multe intervenții ulterioare au fost efectuate la mecanism; structura originală a fost înlocuită cu una modificată. Construcția, semnată cu numele lui Joseph Graff și marcată cu număr de serie, a fost destinată unui cilindru mai mic; dimensiunile sale au fost mărite cu o garnitură (disc) rotund și patru poduri cu rol de distanțier. Garnitura a fost fixată în mod nepretențios prin lipirea a patru plăci de alamă; balamalele s-au detașat, pe suprafață fiind vizibile urmele grosolane ale prelucrării. Capetele pătrate ale osiilor roților motrice au fost prelungite, fapt care a condus la ruperea lor pe parcursul folosinței. Mecanismul s-a distanțat de gonguri, de aceea brațele ciocanelor au fost prelungite. Au modificat locul pendulului și au mutat puntea ancorei într-o poziție inferioară. Pentru

efectuarea modificărilor, mecanismul a fost dezmembrat și în garnituri (discuri) s-au practicat noi orificii.

La montarea structurii modificate, o parte a grundului a fost deteriorat; pentru acoperirea golurilor au aplicat benzi adezive, din interior; au schimbat șipca de susținere a gongului spiralat, pe care au fixat-o din exterior prin cuie de tapițerie. Gaura pendulei a fost îngustată prin introducerea unui element de lemn.

Elementele desprinse ale soclului au fost asamblate cu clei aplicat în strat gros, crăpăturile fiind astupate cu adeziv; lipirea s-a desprins ulterior. Adezivul scurs pe suprafața pictată a deteriorat și a smuls stratul de culoare.

În căutarea coloanelor lipsă

Despre forma și decorul coloanelor de odinioară ne oferă câteva indicii amprente de pe soclu și conturul de pe o abacă păstrată. Abaca prezintă asemănări apropiate cu elementele similare utilizate la ordinul compozit din arhitectura romană, dar lipsește de la mijloc motivul vegetal stilizat, caracteristic acestui tip. La abacă trebuia să i se alăture și o echină, precum și gâtul, fusul și baza coloanei. Dimensiunile acestor elemente pot fi calculate teoretic pe baza proporțiilor arhitecturale, pornind de la mărimea abacei. În cazul ceasurilor cu coloane, a coloanelor folosite la diferite piese de mobilier se observă însă abateri, în măsuri variate, de la proporțiile arhitecturale, fiind preluată doar forma elementelor. Astfel abaca păstrată nu ne permite reconstituirea coloanei, pentru acesta ar fi nevoie de cel puțin un fragment de coloană. Abaca păstrată, aurită, sugerează că și alte detalii, capitelul și astragalul erau probabil poleite; cepurile de lemn dovedesc că piesele erau confecționate din lemn. Aceste detalii sunt prezentate pe o reconstrucție digitală (*foto 25.*). Referitor la fundalul din spatele coloanelor deținem indicii vagi, doar presupunem că în fața unei țesături roșii se desfășurau compoziții figurative. Mesajul scenelor prezentate s-a completat, s-a îndeplinit împreună cu scenele de pe coronament.

Întrucât autenticitatea proporțiilor și decorului coloanelor reconstituite digital nu poate fi dovedită, nu s-a realizat reconstrucția concretă a elementelor pe obiect; pentru a sugera dispunerea, forma ceasului, acesta a fost prezentat în expoziție cu ajutorul unei instalații din plexiglas (*foto 26.*).

Restaurarea carcasei ceasului

Prima etapă a restaurării a constat în demontarea mecanismului de ceas din carcasă prin îndepărtarea șuruburilor, urmând ca elementele de lemn și cele metalice să fie tratate separat pe parcursul restaurării.

Depunerile de pe carcasă au fost îndepărtate în prima etapă prin metode mecanice, cu pensule și radiere, apoi prin înmuierea și dizolvarea cu pastă apoasă de CMC (carboxi-metil-celuloză) a stratului gros de clei, aplicat cu prilejul unor intervenții anterioare. Suprafețele decorate cu imitație de marmură prezentau o sensibilitate sporită la

apă, fapt pentru care înlăturarea depunerilor aderente nu a fost posibilă cu apă, respectiv cu solvenți amestecați cu apă, întrucât aceste soluții au înmuiat liantul și materialul de umplutură al stratului de pictură. Pe baza testelor de solubilizare, dintre solvenții adecvați a fost ales Superkromofagul,¹⁶ care a avut cel mai scurt timp de acțiune. Suprafețele aurite au fost curățate cu enzime, iar suprafețele de lemn nepictate cu pastă apoasă de CMC, păstrând cu grijă amprenta și conturul elementelor lipsă.

A urmat dezmembrarea elementelor lipite laolaltă în mod necorespunzător cu prilejul intervențiilor ulterioare, precum și desprinderea și lipirea în poziție adecvată a componentelor de la marginea cornișei (foto 27.).

Consolidarea stratului de pictură și auritură desprins, exfoliat, a fost începută paralel cu curățarea suprafeței, cu clei de iepure în concentrație de 15%.

Înainte de asamblarea definitivă a soclului s-au efectuat probe de strângere; am reușit să asamblăm elementele deformatе astfel încât cepul dislocat de la partea superioară s-a reasezat în poziția inițială (foto 28.). Completarea lipsurilor în structura de lemn, obturarea deschizăturilor, a crăpăturilor și reconstrucția formelor plastice s-a realizat din lemn de paltin, urmărind inegalitățile, dezinvoltura spontană a decorațiilor plastice, a mărgelilor neuniforme; datorită deformării structurii, elementele antablamentului și picioarele prezintă de asemenea diferențe de înălțime (foto 29-30.).

Lipsurile la nivelul preparației stratului de imitație de marmură, precum și grunduirea completărilor s-a efectuat cu amestec de clei de iepure de 25%, cretă de Bologna și pigment negru de cărbune de lemn.

Preparația pentru suprafețele care urmau să fie aurite a fost obținută din clei de iepure în concentrație de 15%, cu adaos de cretă de Champagne. După sclivisirea acesteia a fost aplicat stratul de bolus cu liant de albuș de ou, apoi foiță de aur de 22 carate, la lipsurile mai mari, și aur de scoică la cele mici (foto 31-33.).

Suprafețele marmorate au fost vernisate cu ceară microcristalină marca Reneszánsz, iar cele aurite cu soluție de Paraloid B67 în concentrație de 10%, dizolvat în white spirit.

Restaurarea mecanismului de ceas

Relevarea și restaurarea mecanismului de ceas au fost efectuate cu ajutorul lui Huba Vályi, ceasornicar și specialist judiciar. Înainte de dezmembrarea structurii au fost descinse arcurile spiralate, apoi au fost îndepărtate fixările garniturilor.

Componentele de dimensiuni mai mari au fost curățate prin imersare și înmuiere în soluție de Argentol,¹⁷ urmată

de curățirea mecanică cu perii fine și clătirea în apă distilată. Tratamentul cu acid a fost urmat de frecarea cu bicarbonat de sodiu și neutralizarea prin clătire în apă distilată. Depunerile de murdărie și de coroziune de pe arătătoarele de fier și arcul spiralat au fost îndepărtate mecanic cu lână de oțel.

Piese mai mici au fost curățate de către meșterul ceasornicar prin imersie în soluții de benzină și un amestec de curățire special, folosit și cunoscut de ceasornicari;¹⁸ după conservarea garniturilor, elementele au fost remontate între discuri. Arătătorul căzut a fost fixat cu o șaibă bombată și știft. Datorită uzurii pieselor, nu a fost posibilă repunerea în funcțiune a mecanismului.

Componentele din oțel au fost tratate cu un lichid de brunare la rece cu conținut de dioxid de seleniu, Qick-Browning, marca Ballistol, în zonele în care pelicula originală lipsea. Celelalte suprafețe metalice au fost vernisate cu amestec de soluții din Mowilith și Paraloid B72¹⁹, în final mecanismul a fost fixat în carcasă cu șuruburi (foto 34-38.).

Judit Madarászné Gorej

Restaurator dipl. lemn, mobilier de lemn

Restaurator principal

Muzeul Național Maghiar

1088 Budapest, B-dul Múzeum, 14-16.

Telefon: +06 (1) 338-2122/468

Mobil: +36 (30) 335-6931

E-mail: gorej.restaurator@gmail.com

BIBLIOGRAFIE

ABELER, Jürgen (2010): Meister der Uhrmacherskunst. Wuppertal.

BALLÓ László (2015): Melchior Hefele bútorművészete Szombathelyen. Szülőföld Könyvkiadó Kft.

IGAZ Rita (2007): A barokk Magyarországon. Budapest, Corvina kiadó.

MADARÁSNÉ GOREJ Judit (2016): Oszlopos álló óra restaurálása. / Restaurarea unui ceas de șemi-neu cu coloane. / Diplomamunka dolgozat. Magyar Képzőművészeti Egyetem, Restaurátor Tanszék / Lucrare de diplomă. Universitatea de Artă, Budapesta,

¹⁶ Compoziție: 85-95% diclor-metan, 3-9% metil-alcool, 1-3% colofoniu. Fișa de securitate a decapantului Superkromofag: www.gurdiorefestek.hu/biztonsagi_adatlapok/Nimra_Kft/superkromofag.doc.

¹⁷ Agent de complexare, format din soluție de tiocarbamidă, acid citric și surfactanți.

¹⁸ Pe baza rețetei, se obține din 3 litri de apă, 10 dkg săpun (comercializat sub denumirea "kenőszappan", "săpun de ungere," un săpun de potasiu, cu conținut de acizi grași și glicerină – n. trad.), 2 dl soluție de amoniac. Amestecul este încălzit de ceasornicari la 80 °C. După tratament suprafețele sunt clătite cu apă distilată, apoi uscate și periate cu rumeguș neacid, fără conținut de rășină. După curățire piesele pot fi mănuite doar cu mănuși de ață, pentru că datorită acizilor grași pielea lasă amprente pe suprafața alamei. Vályi 1967. p. 105., precum și pe baza consultațiilor cu meșterul ceasornicar Huba Vályi.

¹⁹ Compoziție: poli(vinil-alcool), poli(metil-metacrilat), acetonă, toluen, xilol.

Catedra de Restaurare (Témavezető / Coordonator: Petronella Kovács DLA).

- PÁL József – ÚJVÁRI Edit (2001): Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából. Budapest, Balassi kiadó.
- PRITZ István (1943): Magyar órák. Budapest, A budapesti Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem művészettörténeti és keresztényrégészeti Intézetének dolgozatai.
- ROSTÁS Péter (2003): Pest-Budai órák és órasok. Budapest Történeti Múzeum, Kiscelli Múzeum. Budapest.
- STRINDBERG, August (2016): Történelmi miniatűrök. Budapest, Fapadoskönyv kiadó.
- SZABOLCSI Hedvig (1972): Magyarország bútorművészete a 18-19. század fordulóján. Budapest, Akadémiai kiadó.
- ZÁDOR Anna (1984): Építészeti Szakszótár. Budapest, Corvina Kiadó.
- VÁLYI Ödön (1967): Órás szakmai ismeretek. Budapest, Műszaki könyvkiadó.

LISTA FOTOGRAFIILOR

- Foto 1.* Johann Köstler, Kismarton, prima parte a secolului al 19-lea. Colecția de ceasuri, Muzeul din Kiscell, Budapesta (fotografie de Klára Radnóti).
- Foto 2.* Joseph Fellner, Pesta, în jur de 1820. Colecția de ceasuri, Muzeul din Kiscell, Budapesta (fotografie de Klára Radnóti).
- Foto 3.* Johann Kerbacher, prima parte a secolului al 19-lea. Colecția de ceasuri, Muzeul din Kiscell, Budapesta (fotografie de Klára Radnóti).
- Foto 4.* Franz Seiffner, Pesta prima parte a secolului al 19-lea. Colecția de ceasuri, Muzeul din Kiscell, Budapesta (fotografie de Klára Radnóti).
- Foto 5.* Ceasul înainte de restaurare, vedere frontală (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 6.* Ceasul înainte de restaurare, vedere din spate (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 7.* Mecanismul de ceas înainte de restaurare, fața dinspre cadran (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 8.* Mecanismul de ceas înainte de restaurare, din spate (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 9.* Inscricția de pe cadran (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 10.* Inscricția de pe mecanism (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 11.* Maria Magdalena, statuie de pe altarul lateral al bisericii prepoziturii premonstratense din Jászó (sursă: Igaz (2007)).
- Foto 12.* Figură de apostol de pe obiectul restaurat (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 13.* Frakno (*Frochtenstein, Austria*), Altar lateral dedicat Sfântului Peregrin, biserică parohială

și de pelerinaj (sursă: <http://bucsujaras.hu/frakno/index.html>).

- Foto 14.* Altarul din bazilica Korttenbos (sursă: https://en.wikipedia.org/wiki/Pieter_Scheemaekers).
- Foto 15.* Figura lui Iisus binecuvântând (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 16.* Compoziția figurativă de pe coronamentul carcasei (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 17.* Metoda de îmbinare a soclului pe radiografie de raze X (realizat de Mátyás Horváth).
- Foto 18.* Probă prelevată din stratul de aur, 20x. (fotografie de autor).
- Foto 19.* Probă prelevată din imitația de marmură în tonuri de gri-albăstrui, 20x (fotografie de autor).
- Foto 20.* Probă prelevată din imitația de marmură roșie, fotografie în luminiscentă UV, 50x (fotografie de autor).
- Foto 21.* Probă prelevată din stratul de culoare alb, 50x (fotografie de autor).
- Foto 22.* Starea de conservare a soclului, înainte de restaurare (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 23.* Soclul înainte de restaurare, fotografie în luminiscentă UV (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 24.* Starea de conservare a mecanismului de ceas, înainte de restaurare (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 25.* Reconstrucție digitală a structurii cu coloane (realizat de Ákos Mart).
- Foto 26.* Piesa expusă pe o instalație realizată din plexiglas (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 27.* Soclul demontat (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 28.* Soclul după asamblare (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 29.* Completarea decorului sculptat în formă de struguri, după aplicarea stratului de bolus (fotografie de autor).
- Foto 30.* Motivul reconstruit, după aurire (fotografie de autor).
- Foto 31.* Retușarea stratului de aur pe completare în vederea integrării în ansamblul suprafeței originale (fotografie de autor).
- Foto 32.* Completări realizate din lemn de paltin (fotografie de autor).
- Foto 33.* Completarea picioarelor (fotografie de autor).
- Foto 34.* Mecanismul de ceas restaurat (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 35.* Mecanismul de ceas după restaurare, fața dinspre cadran (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 36.* Mecanismul de ceas după restaurare, spate (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 37.* Ceasul după restaurare, față (fotografie de Gábor Nyíri).
- Foto 38.* Ceasul după restaurare, spate (fotografie de Gábor Nyíri).

Traducere: Erzsébet Szász